

בשם מורינו הגאון ר' יעקב ישראל פוזן שליט"א*

הפ"ק

הפרשי זמנים בהלכה

הפ"ק

(א) נשאל מו"ר הגר"י פוזן, באדם שנפטר בחו"ל במדינה שיש הפרש גדול בזמנים מא"י, וקרוביו נמצאים בא"י. כך שלגבי ידידתו זמן הפטירה היה יום א' מאוחר יותר. אימתי מחשבין זמן המיתה לענין שבעה ושלשים. ובמעשה המדובר, היה נפ"מ טובא, כיון שנודע לקרוב רק ביום לא' מהפטירה דהיינו שמועה רחוקה, אבל במקום מגוריו היה ל' מהפטירה, והוא שמועה קרובה.

והשיב דבאופן שהיה השאלה שמקום הפטירה קודם למקום השמועה, בהא פשיטא דאפי' אם אזלי' בעלמא בתר מקום הקרוב, מ"מ הרי היה יכול לבא ע"י גמלא פרחא ביום המיתה עצמו למקום המיתה, וממילא היה עוד יום שהיה יכול לשמוע, וא"צ שתהיה לו אפשרות מעשית לגמלא פרחא כזה, אלא רק שהיה יכול לשמוע ולהתאבל באותו יום. (אבל אין לומר להיפך, דא"כ אפילו אם הוא נמצא בא"י, יכול לילך לארצות שיש יום יותר מוקדם ולהתאבל שם, כיון שאין המת שם, אין טעם בזה, ופשוט). אבל העיקר לענין שמועה רחוקה, הוא לא משום דתליא היכן היה והיכן היה צריך לספור, אלא כמה זמן עבר מהפטירה, ולענין זה אין נפ"מ במקום הקרוב ביום הפטירה. וכל זה כששומע לאחר זמן, אבל אם שומע בשעת הפטירה, חל עליו המנין כפי המקום שנמצא בו.

ולענין אימתי חל האבלות במקרה של שמועה, אומרים שנחלקו בזה הנצי"ב ור' רפאל חתנו, ודעת מו"ר כדעת ר' רפאל שאם אין דעתו לילך לקבורה, שהוא במרחק שאין דרך בני אדם לילך לקבורת קרובים, נקבע הדבר לפי זמן השמועה, וכן המנהג.

שוב היה מעשה באדם שנפטר בלונדון בעיוכ"פ, והודיעו לקרובו בא"י באותו יום, וסבר שנקבר וישב לפני יוכ"פ, ואחר סוכות נודע שנקבר רק אחר יוהכ"פ, וא"כ לדעת הנצי"ב ישיבתו קודם יוהכ"פ היתה שלא כדין. ולא נהג אבלות לפני הרגל, אלא חייב לנהוג אחריו (וכן לדעת ר' רפאל אם היה במקום שדרך לילך*). והיה מורה שרצה לחסוך לקרוב הישיבה, וציוה שלא להודיע לו שהקבור היתה אחרי יוהכ"פ. ואמר מו"ר שלא הועיל כלום שהרי הגורם הוא הפטירה, וכיון שיודע מהפטירה, אין נפ"מ בידיעתו את זמן הקבורה. ומה שאין צריך להודיע כשאין יודע מהמיתה, הוא משום שידיעתו מחייבת האבלות, משא"כ בקבורה. וכן תלוי בנדון זה, אם סבר שמת קרובו וישב עליו ז', ולאחר מכן באמת מת קרובו, ונודע לו שמת. שלדברי מו"ר צריכין להודיע שמת לאחר השבעה, כיון שיודע מהמיתה, צריך להודיע מה שמחייבת המיתה. ועוד נפ"מ בדבר, אם נודע לו אחר ל', ודלעת המורה הנ"ל חייב לנהוג שמועה רחוקה, שרק עכשיו התחיל לו חיוב. אבל לדברי מו"ר א"צ לנהוג כיון שביטל דין ז'.

ולגבי דינים אחרים בתורה השיב מו"ר כך:

(ב) איסור חמץ חל תמיד לפי הבעלים ולא לפי מקום החמץ, אפילו חמצו כאן בזמן הפסח, הוא אינו עובר, ויכול למכרו וליהנות ממנו (עי' בסמוך דין אמירה לנכרי). בין אם ההפרש מחמת שעות היום, בין מחמת יו"ט ב'. ומ"מ בנדון הראשונים בענין הגעלת כלים קודם זמן איסורו, נראה דאזלינן בתר החמץ.

ואם במקום הבעלים עדיין פסח ובמקום החמץ כבר יצא הפסח, הרי אסור לו משום פסח ומשום חמץ שעבר עליו הפסח, ולהנ"ב בפסח

* **הבהרה חשובה:** הן ידוע שלא נית"ל למו"ר שליט"א בפרסום דברים שכתב לאיש פרטי – בדפוס כאילו הם הוראה לרבים. לכן הרינו להבהיר כי הדברים הכתובים כאן אינם לשונו וסגנונו של מו"ר. אלא סגנון ונוסח הכותב המביא לבית הדפוס. כפי מיעוט הבנתו והשגתו את הדברים, אם יש בהם שגיאה או דבר שאינו מדויק, מאת המדפיס יצאה. ואם יועילו לרבים – יהיו לזכות מו"ר שליט"א ולבריאותו האיתנה ה"ו. גם הערות השוליים מאת המדפיס.

* גדר זה של 'דרך לילך' צריך ביאור. שהרי שפיר דרך בני אדם ליסוע מלונדון לא"י עבור לויית המת קרובו. האם צריכים לשער לפי מדת הקירבה או היכולת הכלכלית של האדם וכדו', וצ"ע.

עצמו אין איסור זה, ולפ"ד עבר ומכר מותר.

(ג) שביתת בהמתו פשוט שתלוי בבעלים ולא בבהמה, וכן שביתת כלים לב"ש.

(ד) אמירה לגוי לכאורה אזלינן בתר הגוי, אף שאין הגוי מצווה, ואין עליו שם איסור של שביתה, מ"מ הציווי של חז"ל היה לנהוג כאילו יש איסורים. וזה איסור אמירה לגוי. ולומר בשבת אסור בלא"ה אפילו לגוי שיעשה כשאצלו אינו שבת, משום ודבר דבר, אלא הגדון לפני השבת לומר לגוי לעשות מלאכה בשבת שלו.

(ה) ביו"ט שני אזלינן בתר מקום הישראל, אפילו הנכרי בחו"ל והישראל בא"י, מותר לומר לו, והוא פשוט דאין מנהג אבותינו בידינו לגבי גויים. בין לקולא בין לחומרא, אא"כ יש חשד כדלהלן.

(ו) מותר לישראל לעשות פעולה ביום חול שלו שמכונה תעבוד בשבת, וכן מותר לו לטלפן מא"י לחו"ל ביו"ט שני, אפילו אם ידבר עם נכרי שנמצא בתוך תחום ישראל בחו"ל, כי לא שייך מחלוקת במקום רחוק. אבל צריך לזהר מפני חילול ה' שלא יהיה מי שלא יבין הענין.

(ז) ישראל שיש לו חנות בחו"ל, אסור להפעילה בשבת של חו"ל, דהרי בכה"ג אפילו קבלנות אסור משום חשד. והנ"ל יש חשד שאינו בא"י. וכן באמירה לנכרי היכא שניכר שהבעלים ישראל תמיד שייך חשד גם אם הבעלים בארץ אחרת.

אבל אם ישראל כאן בשבת, והגוי בחו"ל עדיין בע"ש, מותר בקבלנות. וכן בישראל בחו"ל וחנות בא"י ביו"ט שני. והיינו היכא דליכא אמירה לנכרי כדלעיל ד'.

(ח) משלוח מנות ומתנות לאביונים בפשטות אזלי בתר המשלח ג"כ, שצריך לתת ולקבל בו ביום. ויל"ע איך אדם שנמצא בחו"ל יוצא ידי חובת נ"ח אם מדליקין עליו בני ביתו כאן,² הרי בשעת עשיית המצוה אינו מחוייב עדיין, ומשמע דיוצא מטעם דהעיקר אינו המעשה אלא התוצאה. וצ"ע כזה. ואם נאמר דיוצא, הוא הדין במשלוח מנות ומתנות לאביונים, דאפי' עשה קודם זמנו ובמקום עשיית

המצוה זמנו הוא י"ל דכשיגיע זמנו קיים מצוותו ממילא.

(ט) ל' יום של פדיון הבן פשיטא דאזלי בתר מקום הלידה, ובזמן הפדיון בתר מקומו של הבן בשעתו ולא בתר אביו (ולד' האומרים דבעי' כט' יב' תשצג' אין שאלה כלל ודו"ק. עי' להלן אות יד').

(י) באותו ואת בנו יש לעיין אם שחט האחד באמריקה וכאן כבר הי' יום ב', אלא ששם היה עדיין יום א'. האם מותר לשחוט השני ביום ב' כאן (או כששחט כשעדיין יום גם כאן ורוצה לשחוט הב' כאן כשעדיין יום שם). או להיפך שחט הא' כאן וכבר יום ב' ושם עדיין יום א' אם מותר לשחוט הב' ביום א' שם או ביום ב' שם, ולכאור' לפי מו"ר צ"ל דאזלי בתר מקום ב' הנשחטין כ"א במקומו, באופן שבשאלה הראשונה מותר לשחטה ביום ב' כ"ז שהראשונה נשחטה ביום א' במקומה, ובשאלה ב' מותר לשחוט ביום א' שם ואסור ביום ב' (ולפי זה אומרים לו מהר שחוט, ולא תיאסר משום או"ב!). ולפ"ז בשאלה דלעיל, אם שחט כשעדיין יום גם כאן ורוצה לשחוט הב' כאן כשעדיין יום שם יהיה מותר ג"כ.

ובאם יצוייר לשחוט במקום רחוק אזלי בתר השוחט או בתר הבהמה, צ"ע, ושוב אמר מו"ר דהוא בתר הנשחט.

(יא) אדם שמגרש את אשתו שיחול הגט ביום פלוני, אם חל במקום האיש או האשה. וכן במוכר חפץ לחברו. מסתבר דאזלי בתר מקום המקנה בשעת חלות הקנין, ובקידושין בתר עושה הפעולה דהיינו המקדש, ולכאורה לא אזלינן בתר החפץ הנמכר, ולא בתר מקום הדיבור, וצ"ע.

ואם מתוך התועלת המבוקשת מוכן באיזה זמן הדבר תלוי אזלי בתר הצורך. ועי' נדרים כב' עד הקציר ובגמ' שם ירד לגליל וכו'.

עסק בין ב' בנ"א ואחד מתנה הקבלת זמן כגון מוכר סת"ם, ואחד מהם מתנה שיוכל להתחרט עד יום פלוני. לכאורה צ"ל דאזלינן בתר זמן המתנה, וכן המלוה את חברו עד יום פלוני.

(יב) בפיגול לא משכח"ל נפ"מ במקדש כיון דחושב

² כזה נפ"מ גם באותה ארץ. אם בני ביתו מדליקים מיד בתחילת הזמן. מצויים הפרשים של דקות באותה המדינה.

הרואה. והלילה הוא רק מצה"כ, ואם אין צה"כ אינו לילה ודאי. וחצי הזמן שביניהם הוא חצות הלילה.

ובמקום שאין יום כלל ואפי' לא דמדומים נראה 247 שעות אחרי צה"כ האחרון הוא שינוי מיום ליום. והיות ובין השמשות ספק הוא יהיה כל אותו היום בין השמשות, כי כל יום חשוב 24 שעות שוות משינוי היום האחרון הודאי. אבל אין לנהוג כן במקום שרק אין שקיעה, וכדלעיל.

במקום שאין זריחה אלא דמדומים, לגבי עלות השחר אין ספק. ומהנקודה שהשמש (הבלתי נראית) מתחילה לרדת שם, שהאור מתחיל לדעוך, דהיינו בחלק הצפוני כשהשמש בדרום ממש, אזי מתחיל בה"ש לכל מאן כדאית ליה. ואם כבר עבר כגון שרואים כבר ג' כוכבים בינוניים אזי תיכף יחשב צה"כ ושנוי היום.

ולגבי דיני היום והלילה, מעה"ש יממא הוא, ואפשר אפילו אם לא תצא השמש (י"א שהוא ספק כדין בין השמשות), וכן ביה"ש בערב ספק יום הוא אע"פ שלא היה שמש. ועי' רשב"א ס"פ כמה מדליקין בשם הירושלמי. דבר ברור הוא שאם אין יום פטורים ממצוות היום ואם אין לילה פטורים ממצוות הלילה [וביה"ש ספק הוא]. ויש להסתפק אם אין לילה האם מפלג המנחה יכולים לאמור ברכת ק"ש ותפילת ערבית, כי יש לומר שמפלג המנחה נטפל ללילה אם יש לילה, ואם אין לילה למה יטפל. וצ"ע, ומסתברא דסב"ל, וכלא"ה אין חיוב.

כ"ז בצפון הרחוק כמו הקוטב, אבל אדם היושב על הציר עצמו או בקירבתו שאין שום תנועה של השמש, א"א לומר הוראות אלו. ושמא שם צ"ל דכשיש שינוי היום בקו התאריך, דהיינו 270 מעלות מערבה מירושלים אז ישתנה היום בכל מקום שאין לו שינוי עצמי, כי אז נגמר היום בעולם, וצ"ע. וכל זה לא נאמר הלכה למעשה.

זריחה ושקיעה מוסתרות

השיב מו"ר דלגבי תפילה הקובע הוא הנראה, משום דחזו"ל דברו לכו"ע, ולא כו"ע גמירי, וכיון שעיקר מעלות השחר קבעוהו בהנץ. והדין הזה נאמר לכל העם, גם כשאנשים יודעים כלום באסטרונומיה. אלא מסתכלים בשמים ורואים הזריחה. ולגבי תפילה

להוציאו נפסל בכל ענין, אלא רק בבמה (אמנם יש נפ"מ בחצי זית להצטרף עם חצי זית לאכלו למחר במקדש). ובוזה מסתבר דאזלי' בתר מקום מחשבת האכילה, וכן בנותר אזלי' בתר מקום האכילה. וצ"ע אם החזירו אם יהיה חייב עליו.

יג) שביתת כלים, שאל הכלי בשעה שאצל המשאיל עי"ט, תחמומו כרגלי השואל, דלפני יו"ט של בעלים אין רגלי משאיל, והרי הם ככלי הפקר. ואם אצל המשאיל י"ט ואצל השואל עי"ט, יש להסתפק, ולכאורה יש לו תחום המשאיל. אבל כ"ז שאינו יו"ט אצל השואל אינו מוגבל בדין תחומין.

יד) יום או יומיים דעבד וכן פולטת ג' מעל"ע וכלב שאכל בשר המת וכל הדינים התלויים מעל"ע, אם עבר ממקום למקום אין נפ"מ והכל כהמקום הראשון.

טו) מלוה בא"י ולוה במקום רחוק וההלואה היתה בזמן שלאחר מהם לפני ר"ה בסוף שביעית ולאחר אחרי ר"ה האם משמט ובתר מי אזלינן. לכאורה נראה דאזלינן בתר הלואה כי השעבוד נפקע, וצ"ע.

מקום שאין בו שקיעת החמה

נשאלה שאלה קמי' דמו"ר, במי שנמצא בארצות הצפון הרחוק שאין החמה שוקעת בערב, ושיש מורים שיהיה כפי הקהילה היהודית הקרובה. ואמר מו"ר דזה תמוה מאד, ובקירוב לציר קשה ג"כ לקבוע מדת הקירבה, וגם יכול הדבר להשתנות מיום ליום ואפי' בלי ידיעתו, וגם אינו מוכן מה קושר אותו לקהילה יהודית זו או אחרת. וי"א הקהילה היהודית האחרונה שהיה שם, וגם זה תמוה. וי"א לנהוג כמו א"י, ולא יתכן. ומי שאמר שזמן זה הוא באמת בין השמשות, בודאי ליתא.

והשיב מו"ר דלולי דמסתפי היה אומר דבמקום שאין שקיעה כלל, משתנה היום כשהשמש מגיעה לנקודה הכי נמוכה שלה, כשהיא לכיוון צפון ממש, דעד אז היום הולך ומעריב, ומאז מפסיק "לערוך" ומתחיל לעלות. ובמקום שיש שקיעה אבל אין צה"כ, אזי לגבי הערב צה"כ הוא כל מאן כדאית לי' אחר השקיעה. ובבוקר תיכף כשהאור הולך וגובר הוא עלות השחר. והוא כשהשמש ממש מצפונה של

זכר

סימן ז

ראובן

נה

אוצר החכמה

כתבו התוס' שהוא אותו הזמן, ע"פ המקרא של 'וייראוך' וכו'.

התוספות

אוצר החכמה

אבל לגבי שעות היום, לא מסתבר שתלוי בזה, אלא תלוי בנץ אסטרונומי מדויק, ולא ישתנה בין טבריה לציפורי.

לגבי שאר דינים צריך עיון, ואינם תלויים זה בזה. ווסתות הוא דבר התלוי בטבע, ואין לנו ידיעה של חכמים לקבוע הדבר.

ולכן בזריחה אין נפ"מ למעשה, כיון דמעלות השחר יממא הוא¹, ולכל שאר הדינים צריך בירור. דבאמת לא מסתבר שהיושב בעשתרות קרניים תהיה שקיעה שלו בחצי היום. ויש שמועה בשם מהרי"ל דיסקין דמה שמרחק יותר מיום אחד הוא צורת העולם, ופחות מכאן כמאל דליתא. ואין הדברים ברורים.

ודעת מו"ר כך היא:

לא יתכן שהרואה את השמש יחשב לו שקיעה, ע"כ אם הוא בראש ההר ורואה את השמש הרי זה יום גמור. אע"פ שבעמק הוי יום גמור. רצ"ע גם העומד

בעמק אם רואה את קרני השמש על ההר איך יכול לחשוב אצלו שקיעה. וכל זה רק בהר טבעי ולא במגדל מעשה ידי אדם וכדו'.

אם יכול ללכת ממקומו למקום בו יראה את השמש, לא חשיב שקיעה. והזמן הוא הליכת חצי יום דהיינו ה' פרסאות. ותלוי הדבר רק במרחק זה כפי שיעור חכמים, ולא בקושי העליה. וכ"ז רק אם על ידי ההליכה עוקף את המסתור, כגון שאינו נמצא כבר תחת ההר, אבל מגו שיכול לעלות על ההר לא אמרינן. אף שאם הוא בראש ההר חשיב יום כדלעיל.

מי שכבר עומד על ההר, וכנגדו עוד הר שמסתיר לו את השמש. אם יכול ללכת ה' פרסאות מבלי לרדת מגבהו אלא להמשיך מהר להר, חשיב עדיין יום. אבל אם צריך לרדת למטה, שוב הוי דינו כדלעיל. ואולי זו כוונת מהרי"ל דיסקין, והדברים צ"ע ולא נאמרו הלכה למעשה.

אוצר החכמה

המנהגים בירושלים עיה"ק קודם שנתמנה ר' שמואל סלנטר לרב, צ"ע לסמוך עליהם, כיון שלא היו ע"פ ב"ד חשוב.

¹ צ"ע האם לא שייך גם בעלות השחר אותה השאלה. שבמקום שיש הרים גבוהים עולה להם השחר מאוחר יותר.